Základy Hematologie
KBB / ZHEMP

Lekce 1

Radim Vrzal

radim.vrzal@upol.cz

Katedra buněčné biologie a genetiky, budova 51

Zdroje, z kterých čerpám:

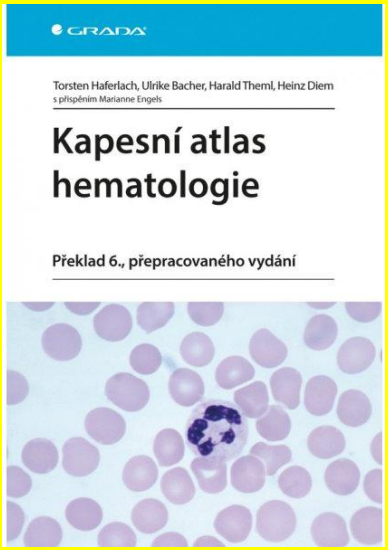

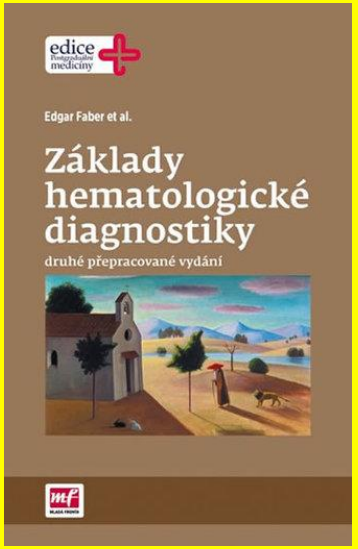

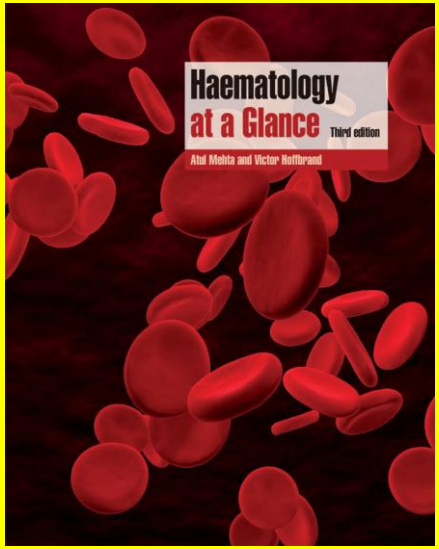

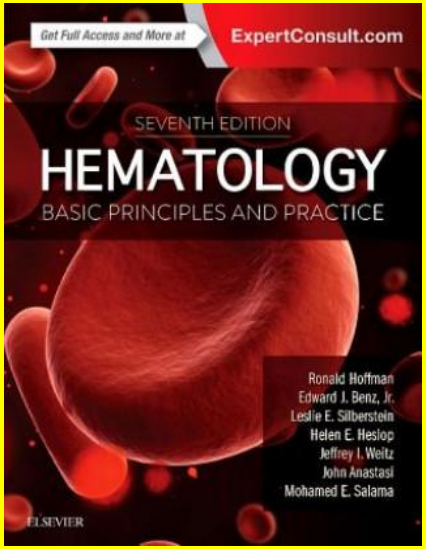

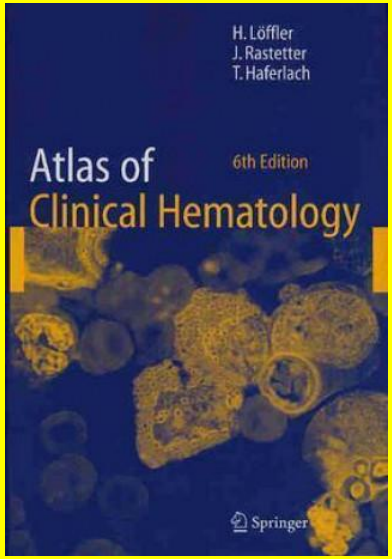

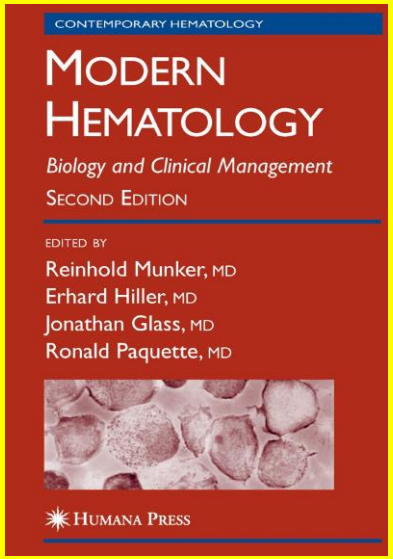

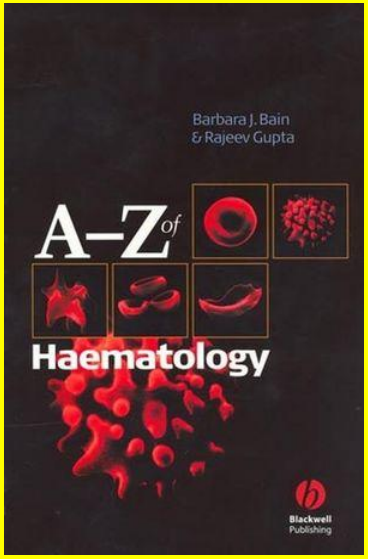

..a jiné knihy, publikace

Základy ???

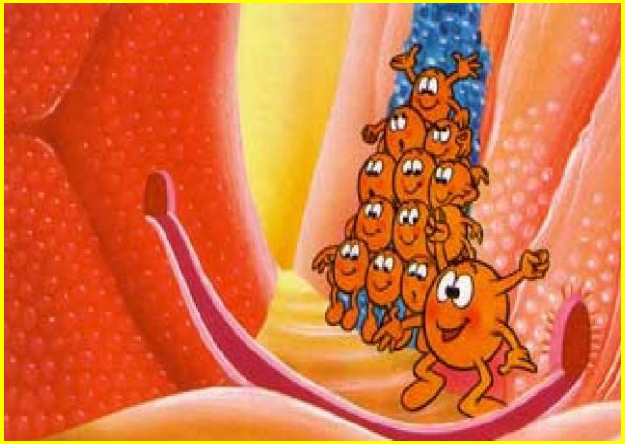

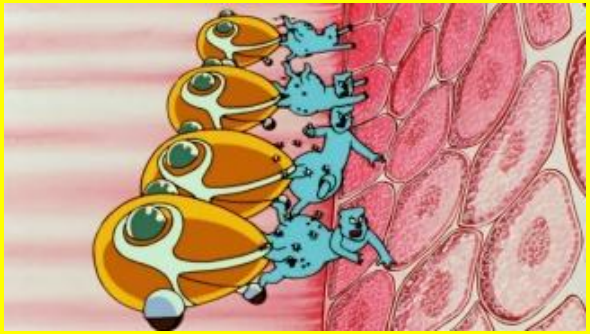

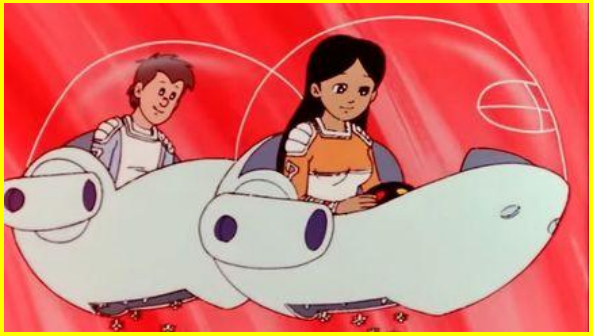

Červená krvinka je červená, bílá bílá a destička? To přece není důležité.

.. ani náhodou !

Proč ???

- fascinace naší biologickou podstatou

- pochopení jak fungujeme

- předání nadšení dál….

Závěr

- Princip „extra míle“

- Slabí zhynou

⇓

Otázka: Stojí mi to za to ???

Začínáme….

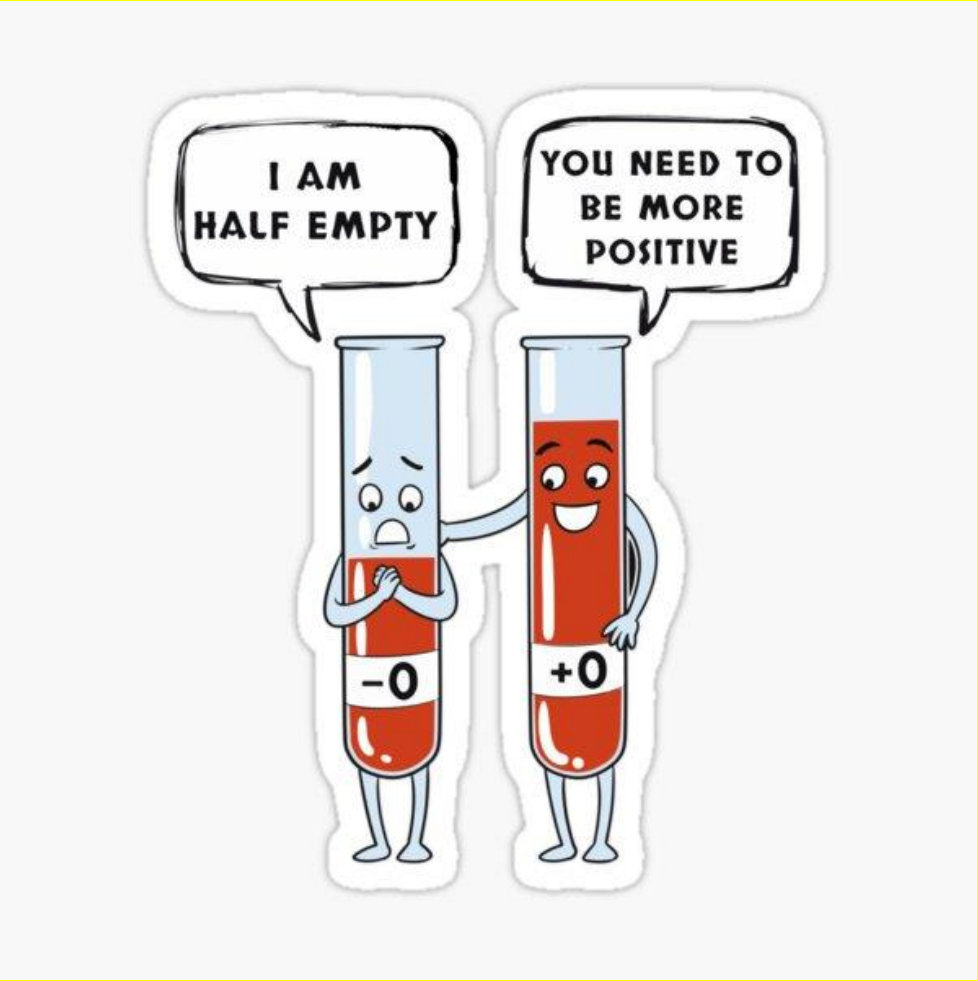

Co je Hematologie ? – obor zabývající se studiem krve, krvetvorných orgánů a krevních onemocnění (ř.s. *haima* = krev, *logos* = slovo, rozmluva)

Proč vznikla ? – změna ve složení / zastoupení buněčného i nebuněčného materiálu pocházejícího z krvetvorných orgánů ➔ diagnóza ➔ léčba a zbavení potíží

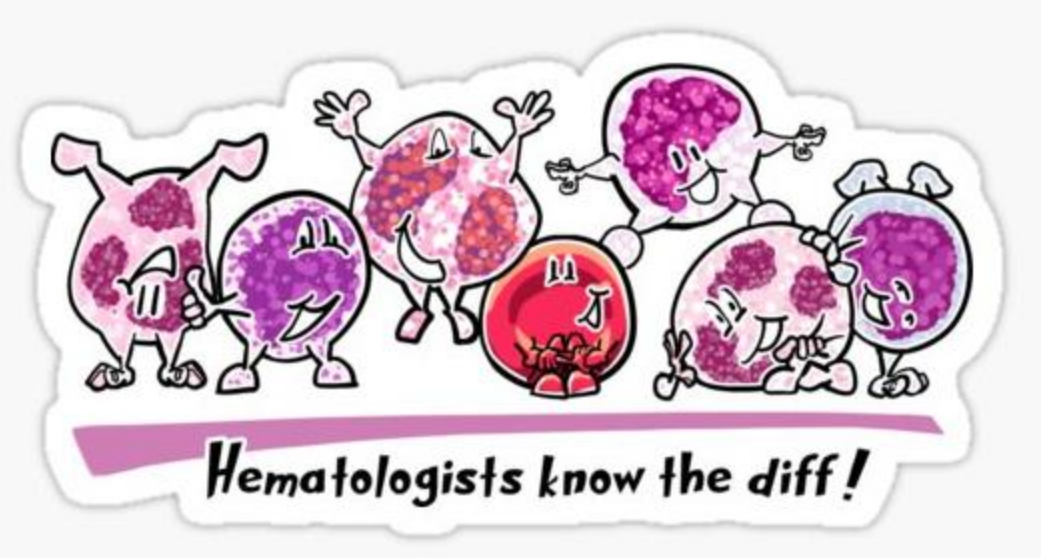

Drobné rozdíly jsou klíčové !

Trocha historie …..

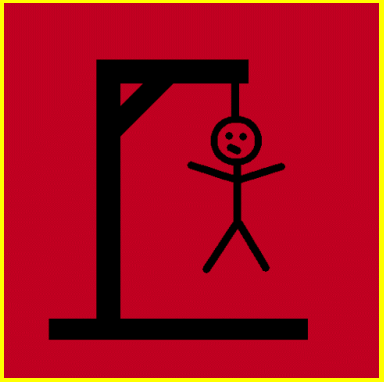

<u>Starověký Egypt, Řecko</u> – pouštění žilou „blood letting“ (někdy prospěšné, snížení hypertenze)

Dnes: flebotomie – „prořízнutí žíly“

– hemochromatosa, polycytemie

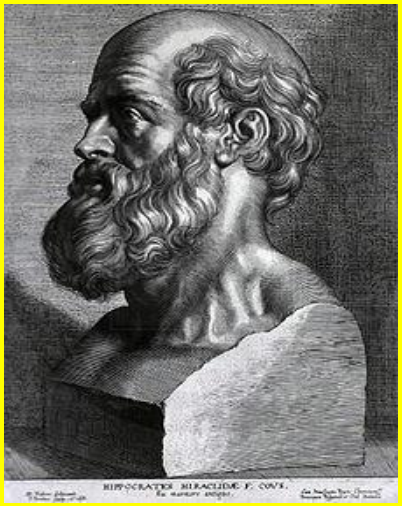

- <u>460-377 př.Kr</u>. – Hippokrates a humorální teorie - = nemoc je nerovnováha mezi 4 základními tekutinami lidského těla

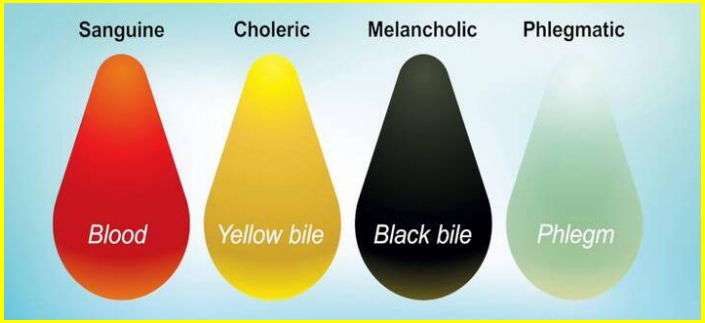

1628
William Harvey
koncept cirkulace
- krev proudí v celém těle

1642
Antonie van Leeuwenhoek
konstrukce mikroskopu
- rozlišení krevních buněk

1656
Christopher Wren – první intravenosní injekce psovi

1662
Johann Daniel Major – první intravenosní injekce člověku

1770
William Hewson
„otec hematologie“
popis leukocytů a některých srážecích faktorů

1818
James Blundell -
první transfuze krve z člověka člověku

1842
Alfred Donné
identifikace krevních destiček

1877
Paul Ehrlich
barvení krevních buněk

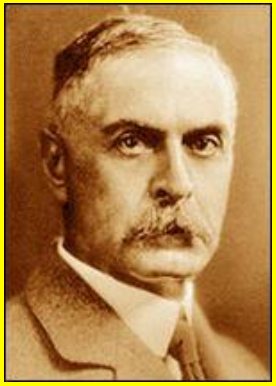

1901

Karl Landsteiner

identifikace krevních skupin

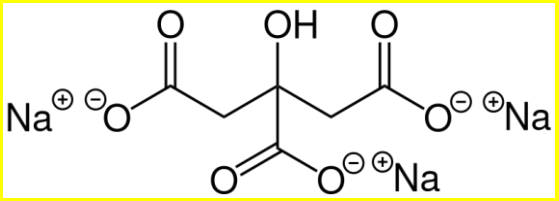

1914

citrát sodný

zabraňuje srážení krve

(skladování krve)

1936

vznik první krevní banky

(Chicago, USA)

2.polovina 20 st.

použití antihemolitických faktorů, afarézy, klinické použití G-CSF, IL3, atd.

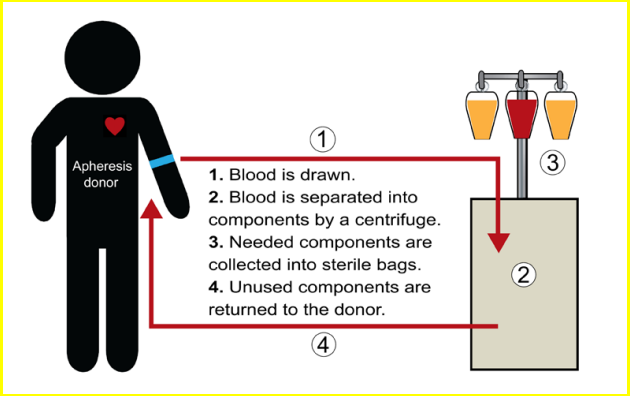

Co to je KREV ?

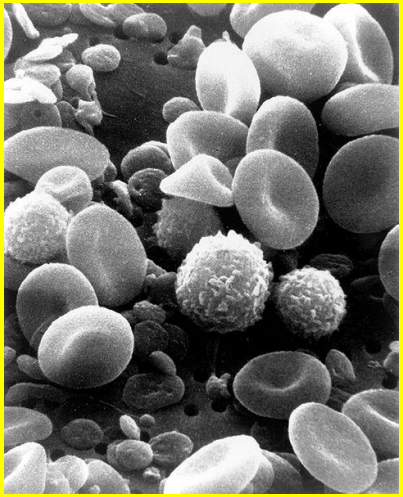

= Suspenze krevních elementů v plazmě

Červené krvinky = erythrocyty (*erythros* = červený, *kýtos* = buňka)
Bílé krvinky = leukocyty (*leukos* = bílý)
- polymorfonukleární – vícejaderné
- mononukleární

Krevní destičky = trombocyty (*thrombos* = sedlina, sraženina)

- **Proudí v žilách/vénách a tepnách/arteriích**
- **Tvoří 7-10% celkové tělesné hmotnosti,** tj. 4,5 - 6 litrů

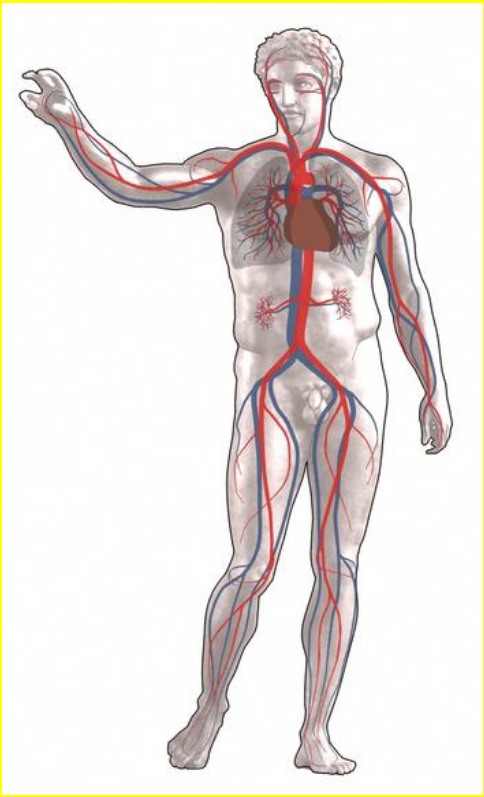

Význam krve = Spojuje všechny orgány a těle ➔ udržuje homeostázu

Funkce krve

- **dýchací** (CO_2, O_2)
- **výživná** (cukry, proteiny, lipidy, vitamíny, minerály)
- **odvodná** (bilirubin, metabolity léčiv, atd.)

Krev II.

-**Regulátor acidobazické rovnováhy** (**krev pH = 7,4** ± 0,04; pH <7,36 = acidóza; >7,44 = alkalóza)

Zajištění **pH = konst.** ➔ **pufrovací systémy**

1) Hydrogenkarbonátový (v plazmě) – otevřený

$$CO_2\ (g) \rightleftharpoons CO_2\ (l) + H_2O \underset{\text{karbonáthydrolyasa}}{\rightleftharpoons} H_2CO_3 \rightleftharpoons HCO_3^- + H^+$$

pH dle Henderson-Hasselbachovy rovnice:

$$pH = pKa + \log [HCO_3^-]/[H_2CO_3],\ [H_2CO_3] = \alpha * pCO_2$$

α – koeficient rozpustnosti plynu v plazmě (z Henryho zákona),
$[H_2CO_3]$ = 0,224 mmol/l.kPa * 5,33 kPa = 1,2 mmol/l; pKa = 6,1 (37°C)

2) Hemoglobinový (erythrocyty)

$$CO_2 + H_2O \rightleftharpoons HCO_3^- + H^+$$

(protonizace koncového His v β-řetězcích)

3) Proteinový – disociace postranních řetězců, malý význam
4) Fosfátový – nízká koncentrace PO_4^{3-} , malý význam, uplatnění v moči

Co to je plazma?

= Nažloutlý vodný roztok bílkovin, elektrolytů, malých organických molekul

- **Sérum** (lat.*serum* = syrovátka) **= plazma bez fibrinogenu či faktorů krevní srážlivosti**
- **pH ~7,4 (c(H^+) = 40 nM)**
- **Voda tvoří ~90%**
- **~ 5% tělesné hmotnosti, tj. asi 2,8-3,5 l**
- **280-300 mOsm/l –** koncentrace osmoticky aktivních látek (solí, glukosa)

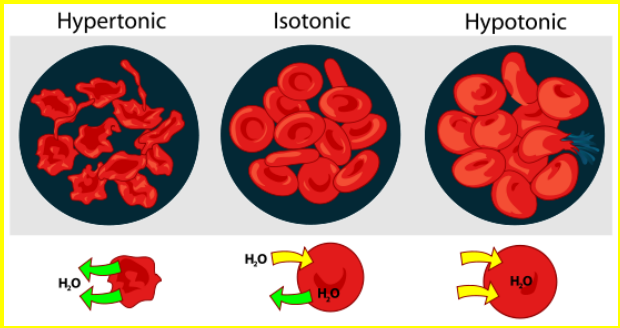

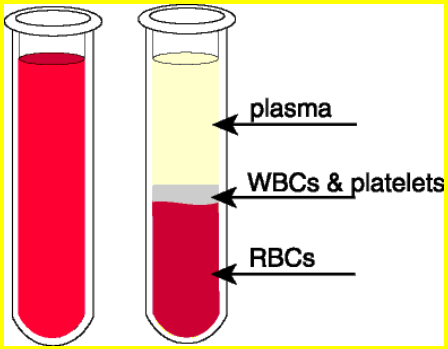

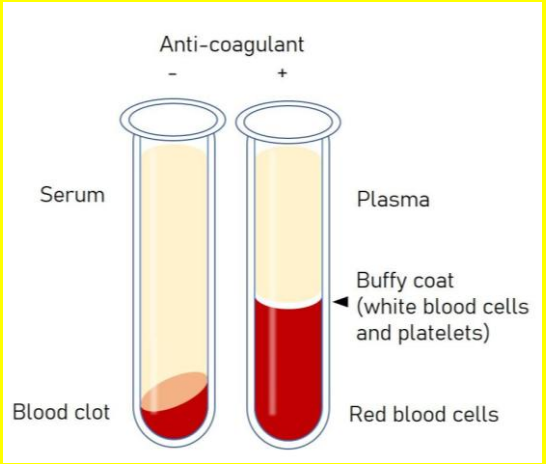

Jaké je složení plazmy?

Mořská voda = cca 2,7% NaCl
(Mrtvé moře ~ 30%)

Vaše plazma ~ 0,73% NaCl

Anorganické ionty:

Na^+ - 136-148 mM - udržení stálého osmotického tlaku

Cl^- - 95-110 mM - udržení osm.tlaku, tvorba HCl

HCO_3^- - 22-26 mM - transport CO_2, pufrovací systém

K^+ - 3.7-5 mM - excitabilita svalů a nervů

Mg^{2+} - 0.66-0.94 mM - tlumivé účinky na nervovou dráždivost, nezbytný pro enzymy

Ca^{2+} - 2.15-2.61 mM - srážení krve, nervosvalový přenos

PO_4^{3-} - 0.6-1.4 mM - pufrovací systém

Fe - 10-27 μM - tvorba Hb, součást enzymů

I^- - 275-630 μM - tvorba hormonů štítné žlázy

Cu^{2+} - 12-22 μM - součást enzymů, krvetvorba

Krevní plazma III.

- **Bílkoviny** - 65-85 g/l
  - albuminy (35-50 g/l), globuliny (30 g/l) (α1, α2, β1, β2, γ)
    fibrinogen (4 g/l)
  - zdroje: játra, B-lymfocyty

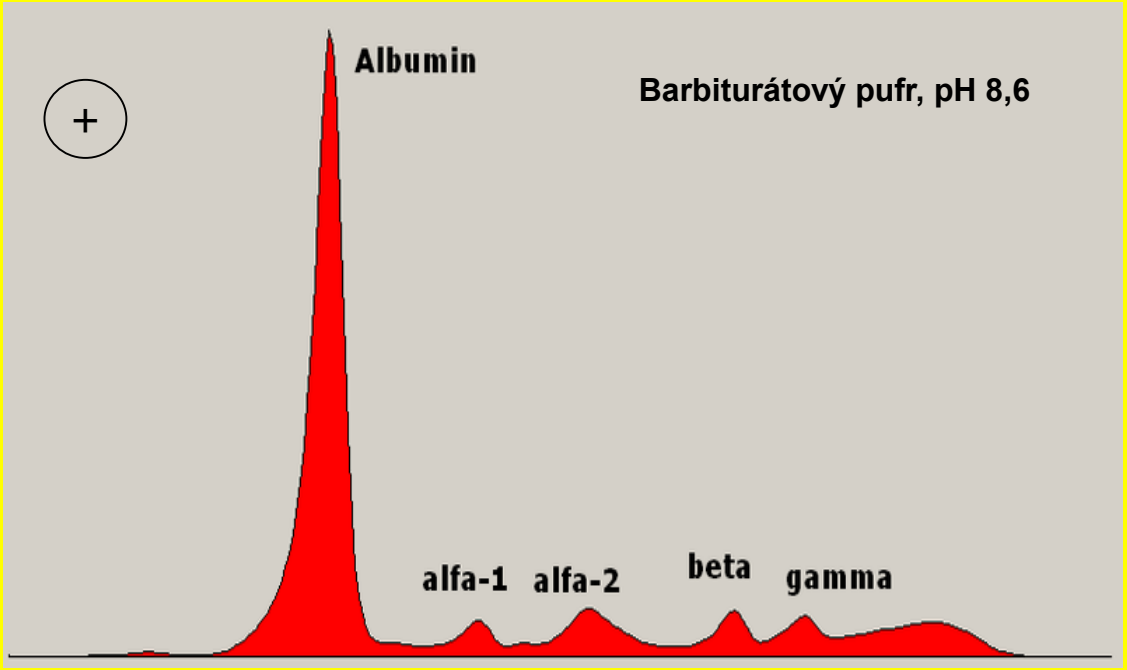

- diagnostický význam (ALP, AST, ALT)

Krevní plazma IV.

Funkce bílkovin:

- **udržování stálého objemu plazmy**
- **onkotický tlak / ztráta proteinů ➔ edém**
- **transport** – **albuminy** (transport bilirubinu, mast.kyselin, léků; T3, T4, vit.A), **apolipoproteiny** (TGA, cholesterol), **transferin** (Fe), **ceruloplasmin** (Cu), transkortin (Cortisol), transkobalamin (B12), hemopexin (hem)
- **udržování izohydrie** – slabé kyseliny vážící H^+
- **nutriční význam**
- **proteolytické systémy** – koagulační, fibrinolytický, komplement
- **plazmatické inhibitory proteáz** (α1-antitrypsin; antitrombin III)
- **obrana organismu proti infekci** – γ-globuliny

Ostatní organické molekuly
– hormony, vitamíny, glukóza, nebílkovinné látky, lipidy

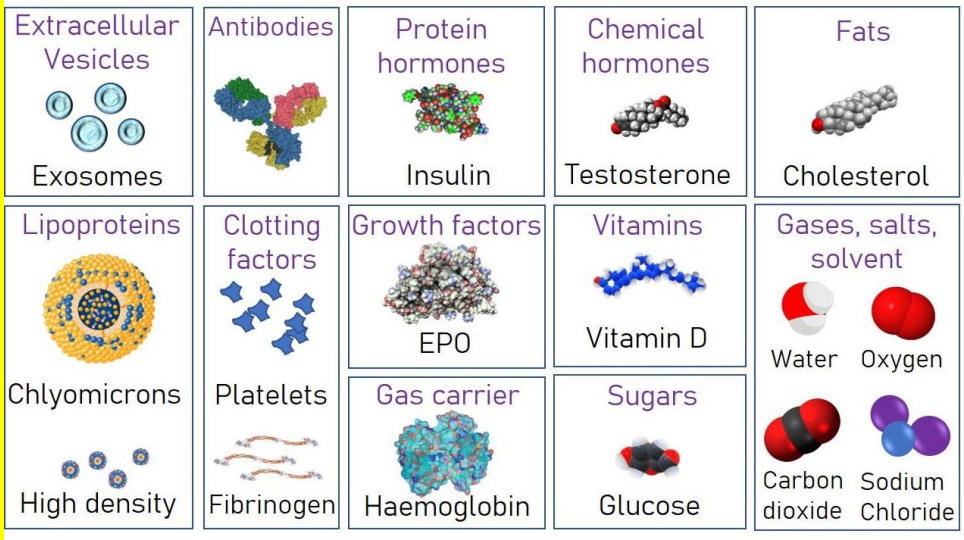

Analýza Krve = Krevní nátěr (blood smear)

- Kapilární / venózní krev do EDTA-zkumavky NE více jak 3 h stará
  - sklíčka umytá v roztoku ethanol : ether = 1:1 (odmaštěná)
  - nátěr musí zaschnout, vhodná fixace methanolem
  - barvení : **Papenheimova** metoda panoptického barvení

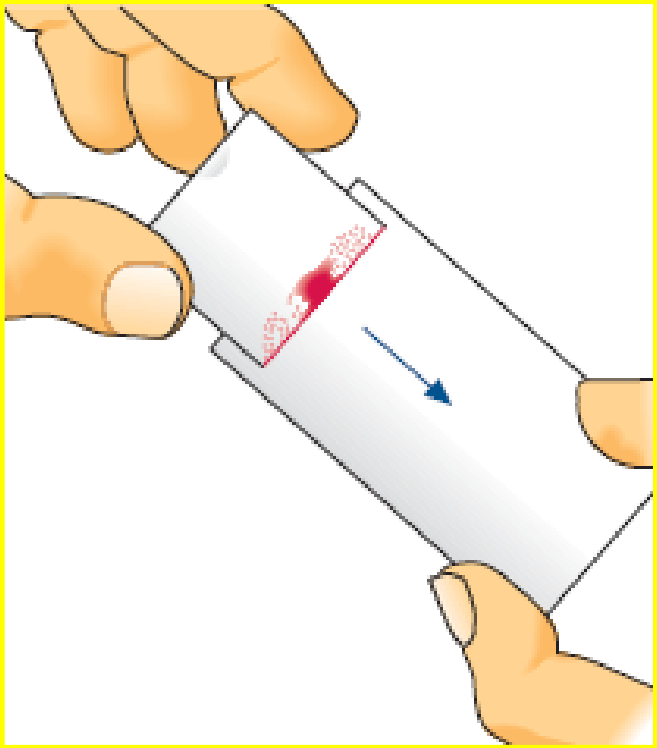

Provedení krevního stěru

Správně nabarvený nátěr

růžový

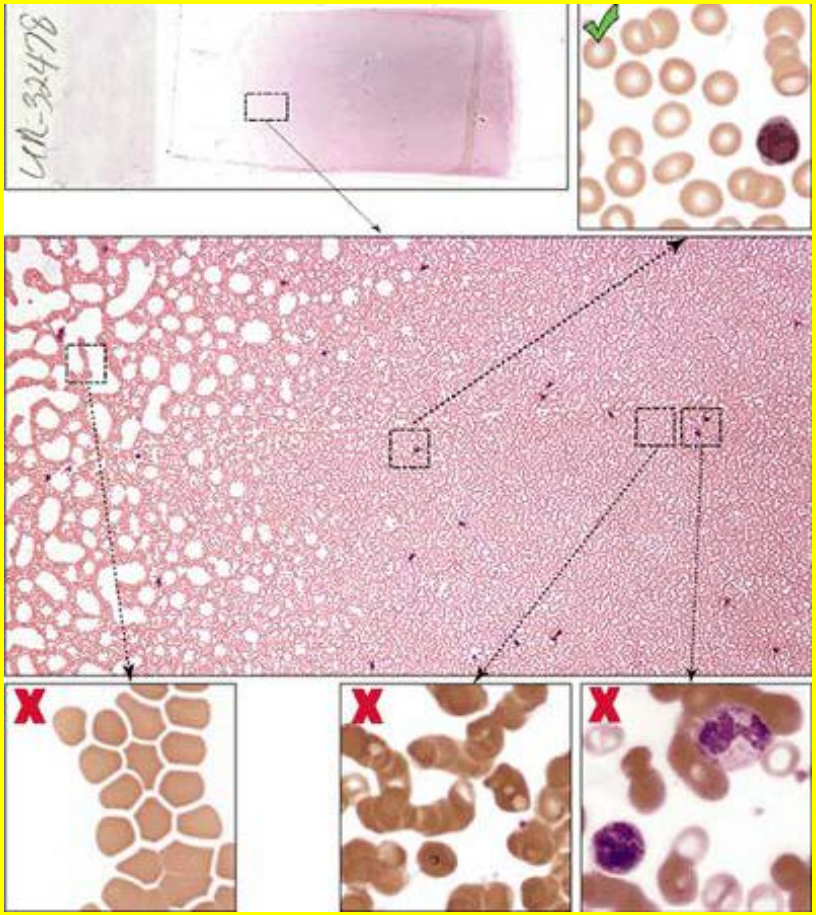

Krevní nátěr (blood smear) II.

Pappenheimovo panoptické barvení:

- barvící roztok **May-Grünwald** (**E**osin-**M**ethylene **B**lue)
- fosfátový pufr, pH 7.3
- zředěný **Giemsa** (Azur-eosin)
- fosfátový pufr pH 6.8-7.4

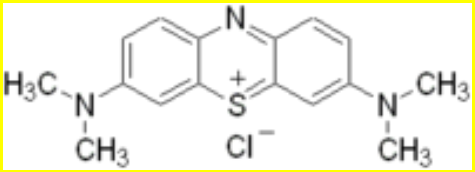

MB – zásaditý, modrá až fialová barva, afinita ke kyselým komponentám buňky (DNA/RNA, granuly basofilů s heparinem)

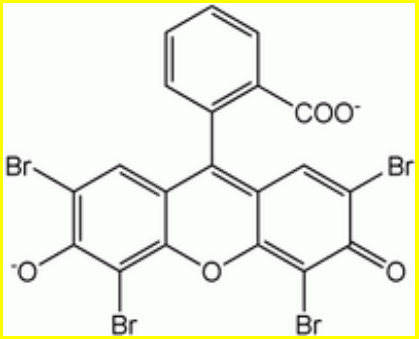

Eosin – kyselý, červené až oranžové zbarvení afinita k alkalickým složkám buňky (proteinům, Hb, granuly eosinofilů se sperminem)

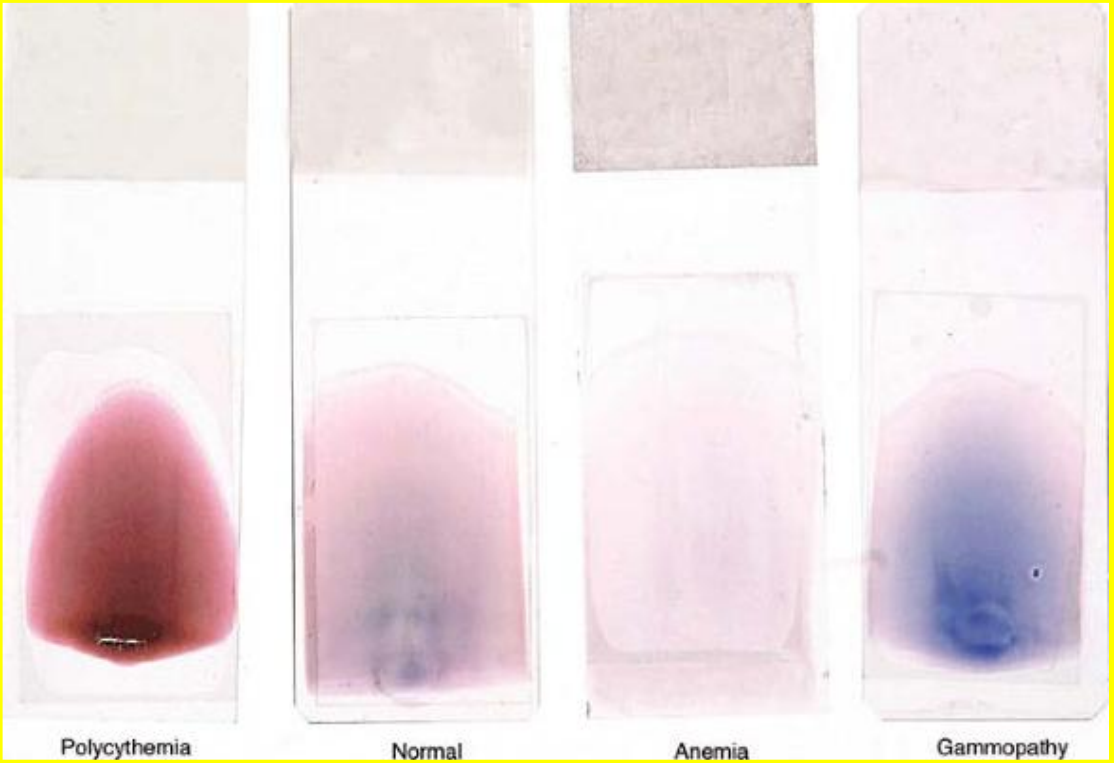

Červené krvinky/ Erythrocyty

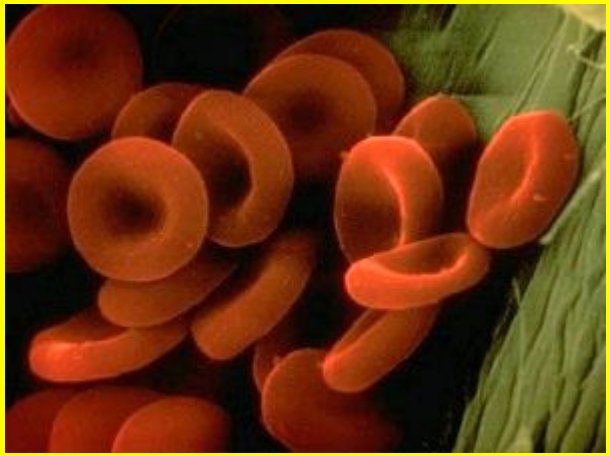

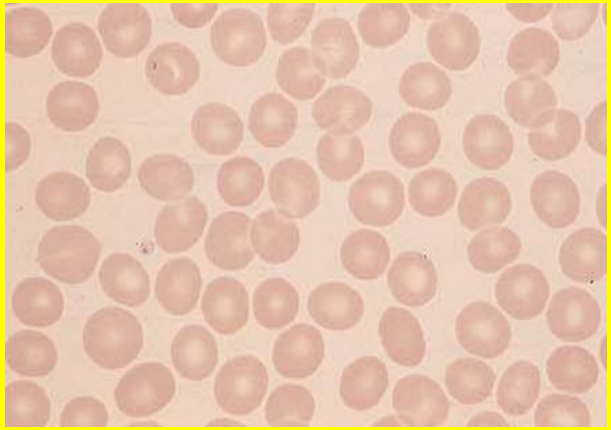

- transport dýchacích plynů – žíly, cévy
- bez organel, povrchové antigeny - krevní skupiny
- krevní barvivo hemoglobin (Hb)
- bikonkávní tvar – převaha povrchu nad objemem
- muži 4,0 - 5,8 x 10^{12} / L (4,0 - 5,8 x 10^{6} /µl)
- ženy 3,8 - 5,2 x 10^{12} / L (3,8 - 5,2 x 10^{6} /µl)
- normocyty, mikrocyty, makrocyty
- tvorba stimulována – erythropoetinem (EPO) (molekulární úroveň)
- poklesem tlaku (úroveň faktorů vnějšího prostředí)
- zdroj energie - anaerobní glykolýza
- hemolýza = rozpad Erytrocytů a vylití Hb do plazmy

Krevní destičky (trombocyty)

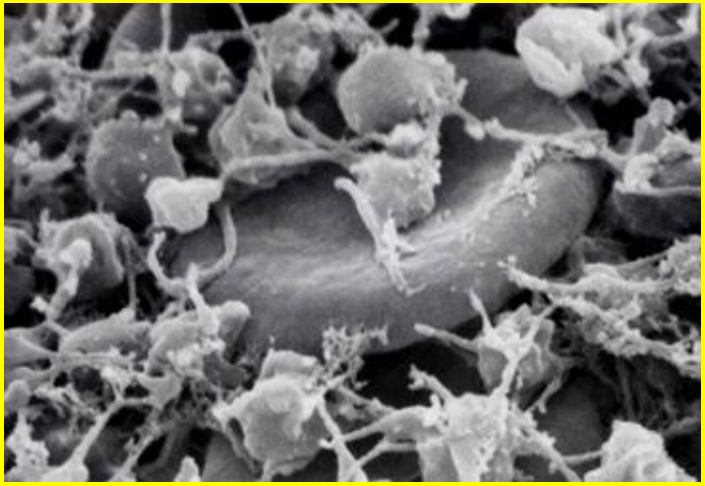

- ochrana před ztrátou krve
- bezjaderné
- hladké nepravidelné disky
- 150 - 400 x 10^9 / L krve (150 - 400 x 10^3 /µl)
- tvorba stimulována – trombopoetinem (TPO) (glykoproteinový hormon)
- hemostáza = zástava krvácení
- zdroj energie - glukosa

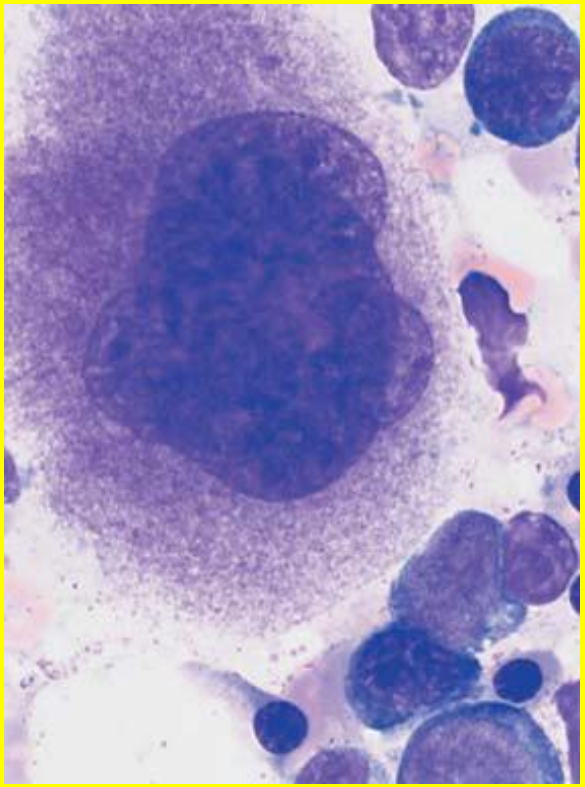

Megakaryocyt ve smíru kostní dřeně. Zakalená granulace je znak nastávající tvorby destiček

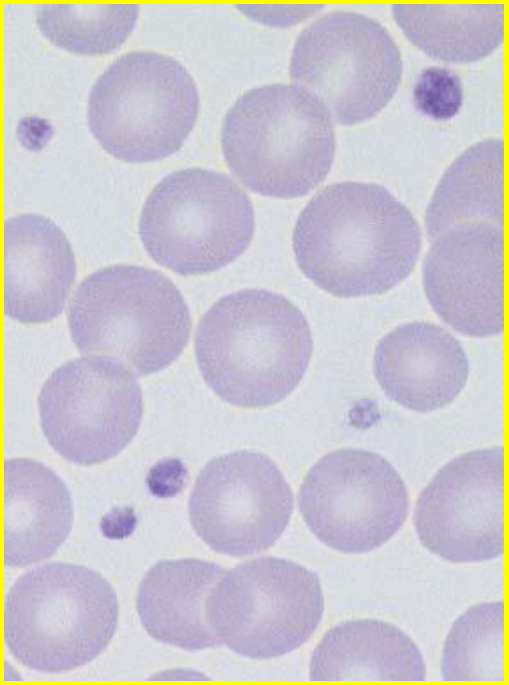

Normální hustota trombocytů mezi Ery

Bílé krvinky / Leukocyty

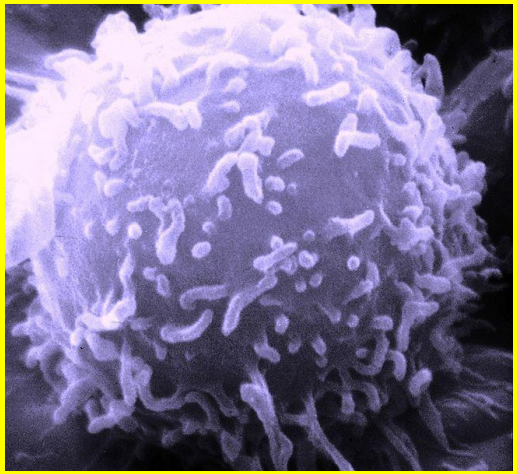

- obrana organismu = imunita
  - 4 - 10 x 10^9 / L krve (4 - 10 x 10^3 / µl)
  - neutrofilní granulocyty – fagocytóza
  - eosinofilní granulocyty – fagocytace alergen+protilátka
  - basofilní granulocyty – uvolnění histaminu při alergických reakcích
  - monocyty – přeměna na makrofágy = fagocytóza, APC
  - lymfocyty – B- a T-, rozpoznání antigenu a aktivace
  - lymfoidní orgány – slezina, kostní dřeň, mízní uzliny
  - imunita - nespecifická = vrozená – profesionální fagocyty
    - specifická = získaná – (APC) a maturace lymfocytů

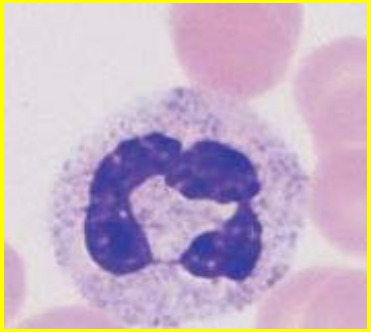

Neutrofil

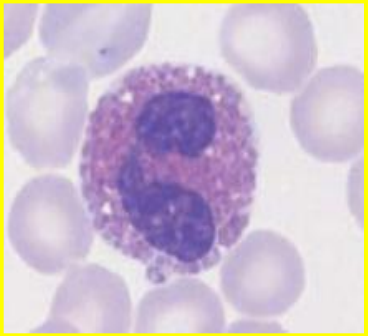

Eosinofil

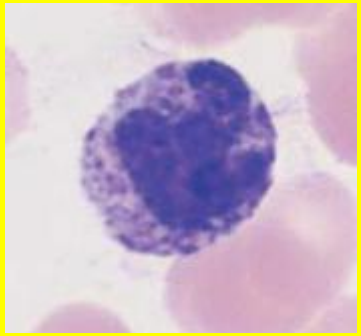

Basofil

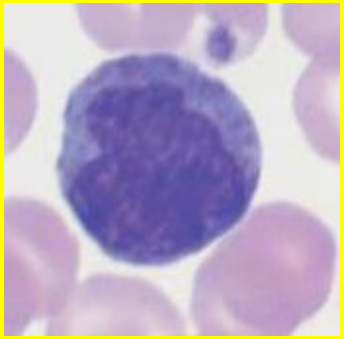

Monocyt

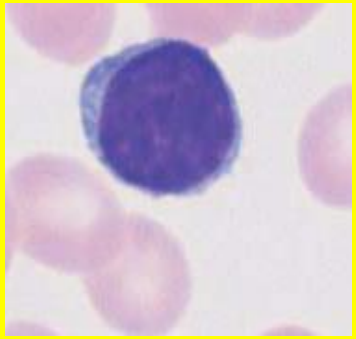

Lymfocyt

Kostní dřeň I.

- Gelovitá tkáň - dutina kosti – místo efektivní hematopoesy
- Produkce asi 6 miliard buněk na kg hmotnosti denně
- Hematopoetická (červená) dřeň (Red marrow) a Žlutá dřeň (Yellow marrow)
- Hematopoesa v dospělosti - lebka, obratle, rameno, pánevní kosti, hrudní kost
- Hematopoesa – kontrola skrz stimulační / inhibiční cytokiny, cell-cell kontakty
- Stroma = vše co se přímo neúčastní hematopoesy
  - fibroblasty
  - makrofágy
  - adipocyty
  - osteoblasty
  - osteoklasty
  - endoteliální buňky

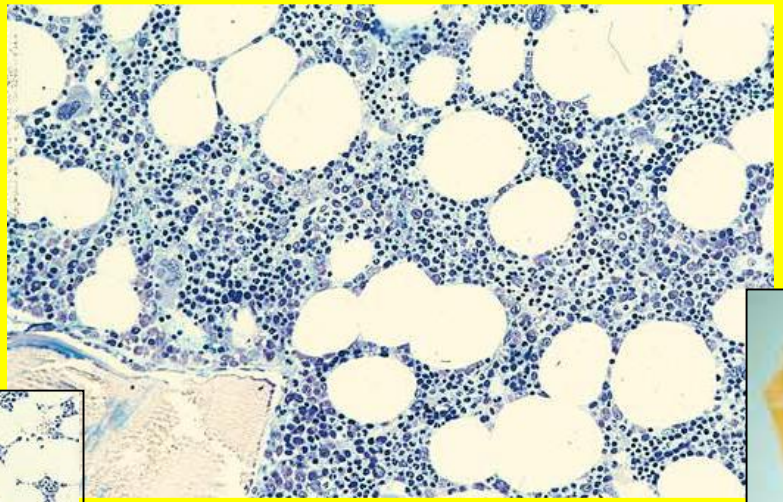

Red marrow

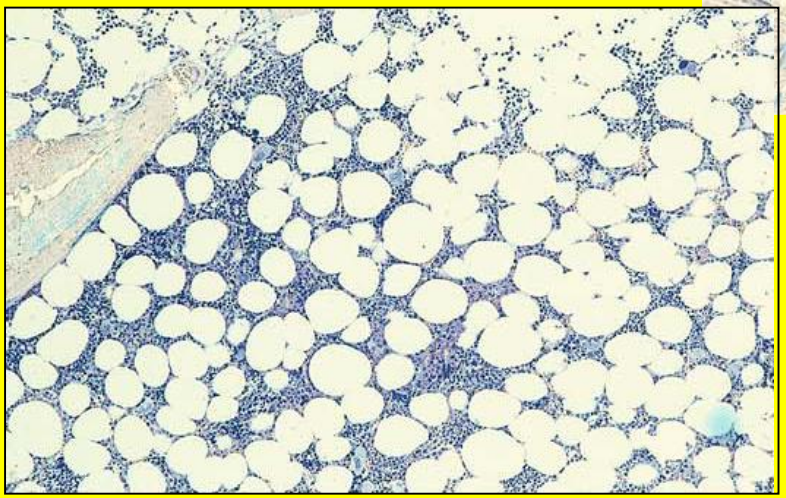

Yellow marrow

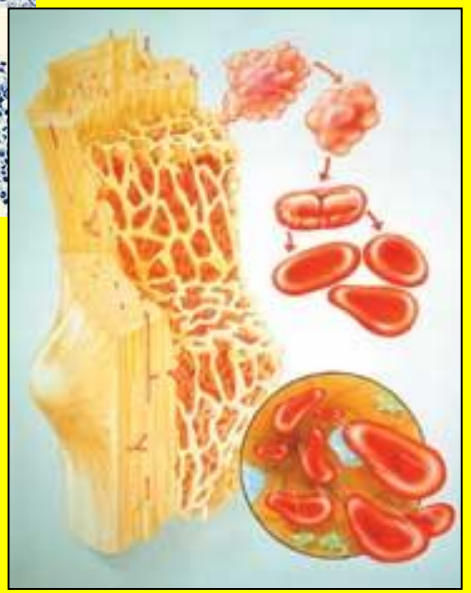

Kostní dřeň II.

- **Extracelulární matrix – kolagen, fibronektin, hyaluronát, proteoglykany**
- **Přestup krvinek do krve – přes vrstvu endoteliálních buněk do sinusoid** (malé krevní cévky s diskontinuálním endotelem)
  - **Erytrocyty – po vypuzení jádra přes endotel do cév**
  - **Leukocyty – diapedézou**
  - **Trombocyty – megakaryocyty prorůstají do endotelu cév**

- **Punkce KD** - **proč?**

Základ pro diagnosu hematologických nemocí – nutno mít představu jak to pomůže, např. anemie z nedostatku železa, thalasemie, získané či zděděné anemie ➔ vyšetření KD není nutné

- získá se aspirát = dřeňová tekutina + částečky KD

- z aspirátu se dělá nátěr (odběr ze zadní strany kyčelní kosti)

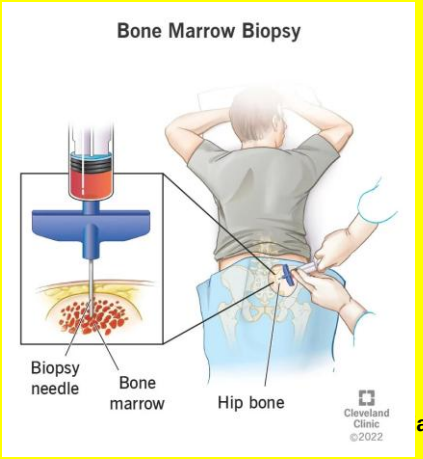

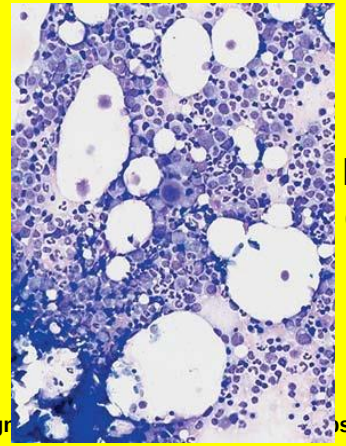

Normální cytologie kostní dřeně

Hemopoetiny

= Látky řídící tvorbu krvinek

EPO (erythropoetin) – stimulace dozrávání a proliferace Erytrocytů, glykosylovaný protein tvořen převážně ledvinami;

IL-2 – růstový faktor T lymfocytů; **IL-3** – stimulace růstu myeloidních buněk; **GM-SCF**(granulocyte-macrophage colony stimulating factor)

TPO (trombopoetin) – stimulace produkce destiček
- tvorba : játra, ledviny

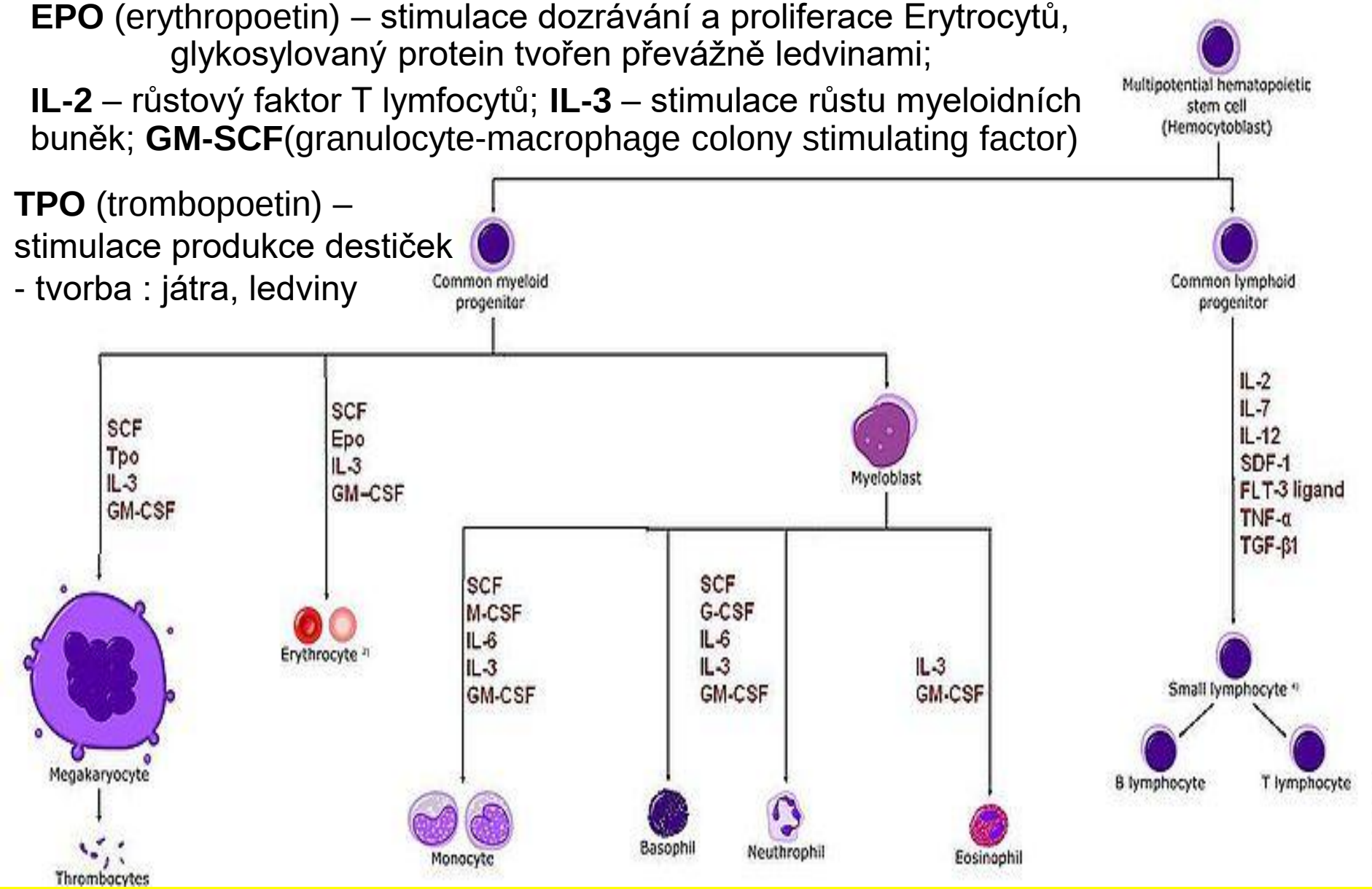

Parametry v hematologii I.

Proč provádět odběr krve?

- **Produkuje dřeň dostatečné množství vyzrálých buněk?**
- **Je vývoj každé linie kvalitativně normální?**

Odběr prováděn do EDTA naplněné zkumavky z venozní krve

- v minulosti - ručně v počítacích komůrkách

- současnost - automatizované počítače (AP) buněk

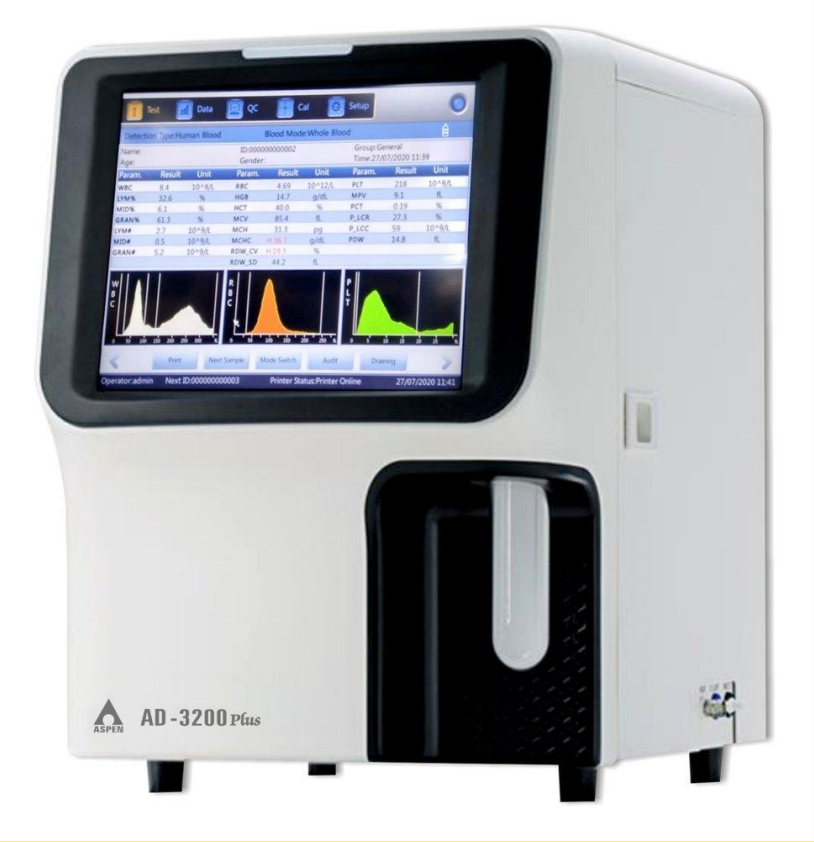

Parametry v hematologii II.

AP určí:

- **Hemoglobin – oxidace CN^- na kyanmethemoglobin ➔spektrofotometricky 540 nm**
- **střední buněčný objem (MCV** – mean corpuscular volume**) (fl),**
- **počet Erytrocytů**

výpočet hematokrit (HCT) = MCV x počet Ery ($10^6/\mu l$)

Kvalita Erytrocytů je určena:
MCV, MCH (mean cell Hb content)**,**
MCHC (mean cellular Hb concentration)

MCH (pg) = Hb (g/l) / počet Erytrocytů ($10^6/\mu l$)

MCHC (g/dl) = Hb (g/dl) / HCT

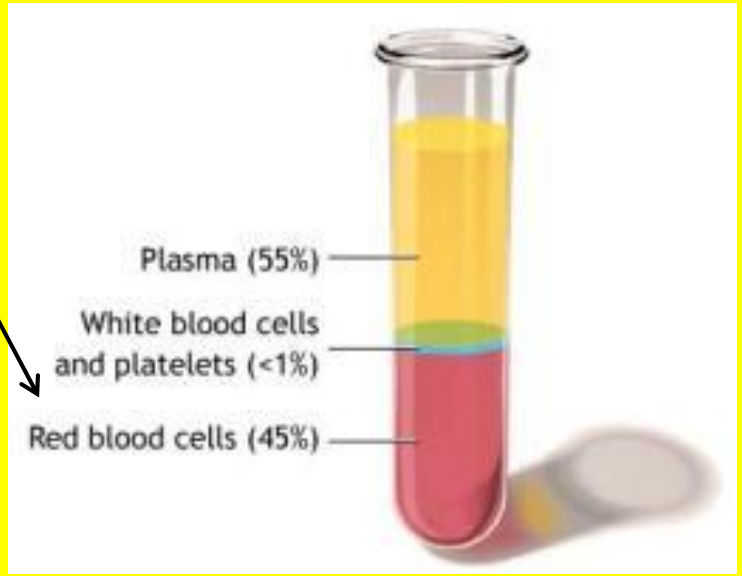

Parametry v hematologii III.

- **Distribuce objemů Erytrocytů**
(RDW, Red cell distribution width)

- **Počet retikulocytů**

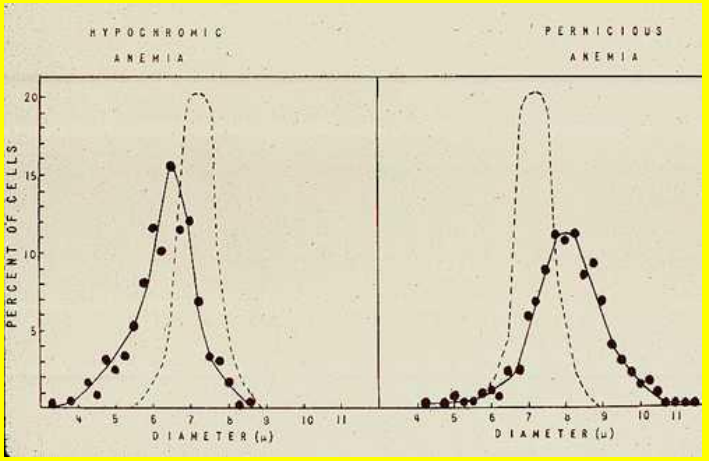

Počet Leukocytů - **Türkův roztok (krystalová violeť + ledová kyselina octová)**

- v AP jsou lyzovány Ery a buňky s objemem > 30fl = leukocyty

Počet Thrombocytů - **2% Novocain-Cl** ke krvi nebo

- v AP buňky v rozmezí 2-20fl = trombocyty

#	Ery 10^6 /μl	Thrombo / 10^3 / μl	Leuko / μl	Hb (g/l)	HCT	MCH (pg)	MCV (fl)	MCHC (g/l)	Erytrocyty – průměr /μm
Muži	**4,9**	275	7000	**155**	**0,45**	31	90	340	7,5
Ženy	**4,5**	275	7000	**140**	**0,41**	31	90	340	7,5

#Základy hematologické diagnostiky, 2.vydání, 2015 - průměr

Parametry v hematologii IV.

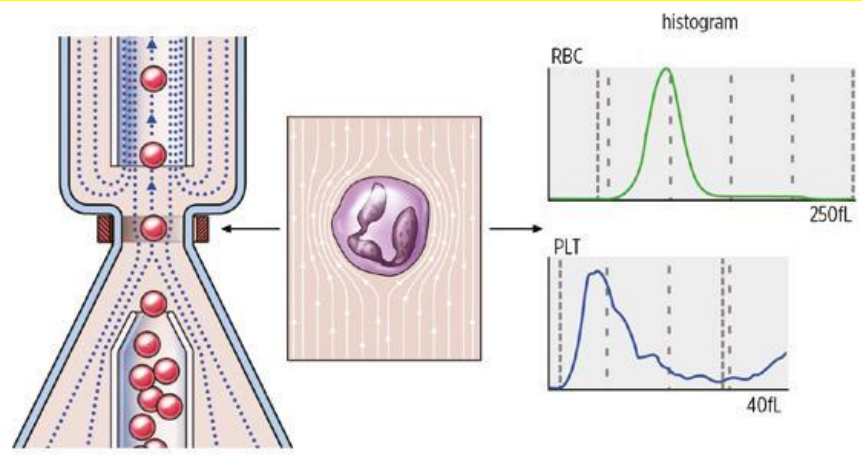

Impedační princip – měření odporu – pro RBC a PLT

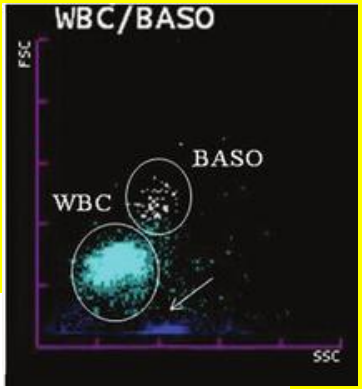

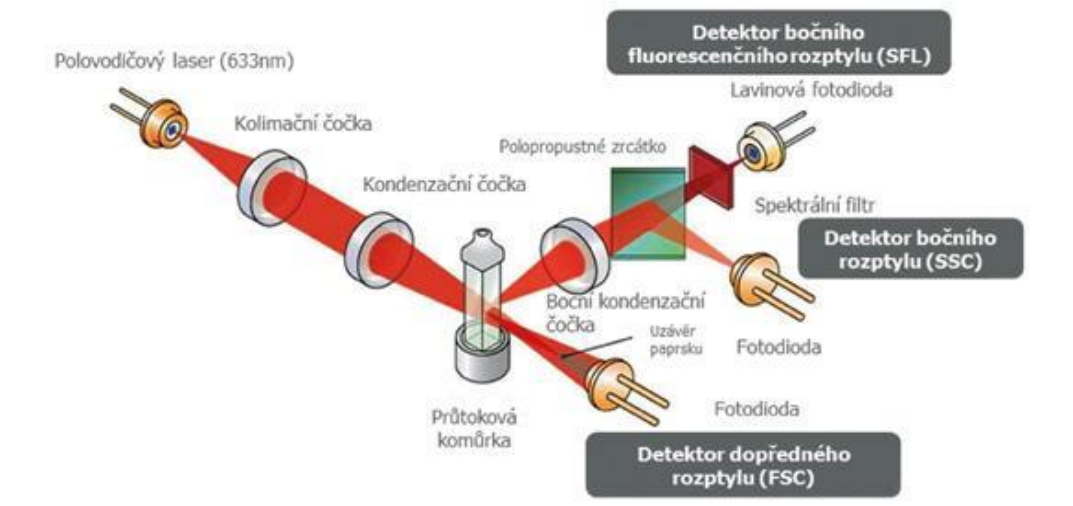

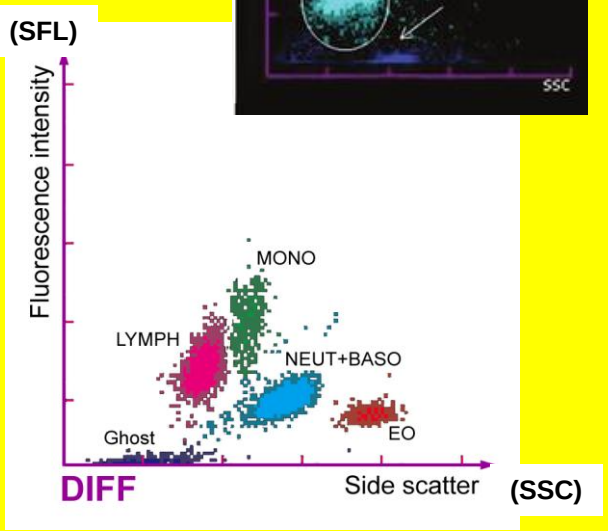

Optický princip – průchod laserového paprsku a rozptyl pod 3 úhly ➔ pro diferenciální počet leukocytů – velikost, granularita, lobularita

Algoritmus procedur v hematologii

1) **Kvantitativní určení počtu leukocytů, erytrocytů a destiček (CBC)**

2) **Diferenciální počet (DBC)** – **změny v počtu Erytrocytů, Leukocytů, Thrombocytů (zvětšené mízní uzliny, splenomegalie) – změny v zastoupení leukocytů**

3) **Morfologie erytrocytů**

4) **Po zvážení stavu pacienta a dosud získaných výsledků – analýza složení kostní dřeně** **(potvrzení diagnosy za pomocí elektroforezy, ALP, esterasa, test na železo) = v případech, kdy analýza krve zanechává pochyby v určení diagnózy (leukocytopenia, thrombocytopenia, monoklonální hypergamaglobulinemie)**

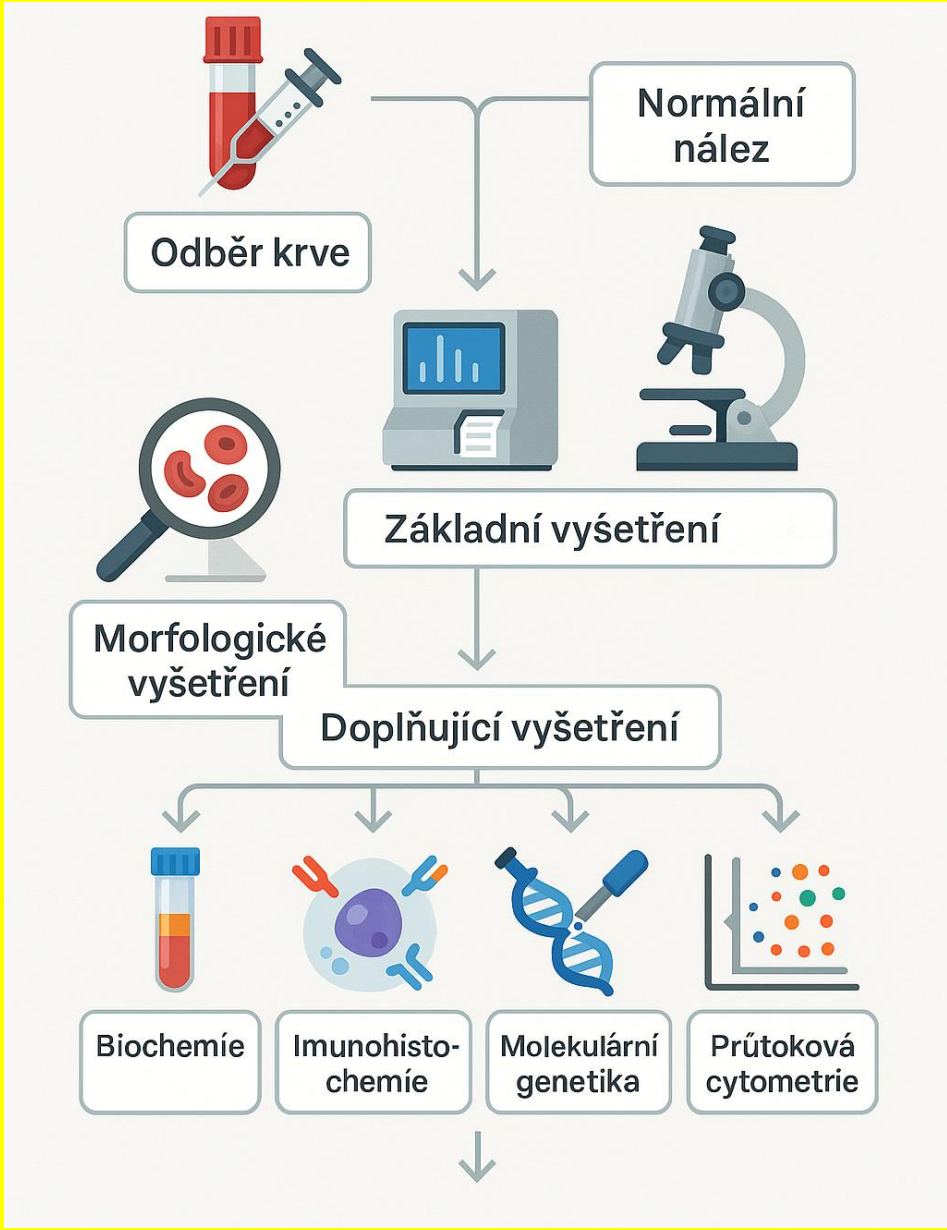

Transfuze a Darování krve

- převod transfuzních přípravků nebo krevních derivátů od zdravého jedince / dárce, nemocnému / příjemci za účelem doplnění krve nebo jejích složek.
- Nutnost ověření kompatibilitu systémů ABO, Hh, Rh, HLA, dalších..

PROČ ?

- těžké úrazy, operace (zejména plicní, cévní, ortopedické, transplantace), léčbě otrav
- celoživotní zátěž, např: lidé léčení umělou ledvinou, lide se zhoubnými nemocemi krve
- léčba jedinců s poruchami srážlivosti (např. hemofilici), obranyschopnosti, popálenin

- Produkty z krve: celá krev, Červené krvinky, Krevní destičky, Granulocyty, čerstvě zmražená plazma (FFP), kryoprecipitované antihemolytické faktory, Imunoglobuliny

https://www.cervenykriz.eu/proc-potrebujeme-darce-krve

Kdo se může stát dárcem krve?

- ten kdo je zdráv ☺ (dle určitých požadavků)

Chemické / Enzymatické Markery krvinek

Heilmeyerovo barvení retikulocytů (brilliant cresyl blue)

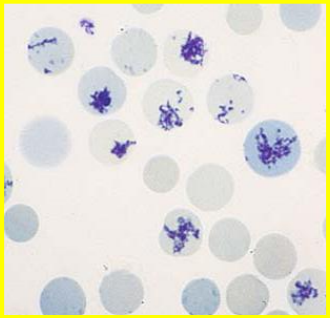

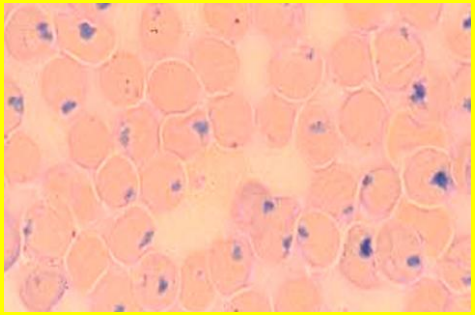

Heinzova tělíska (Nile blue sulfate) **= shluky Hb v Ery**

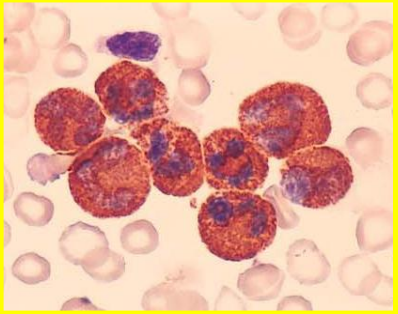

Barvení Fe^{3+} Berlínskou modří = železo v cytoplasmě makrofága

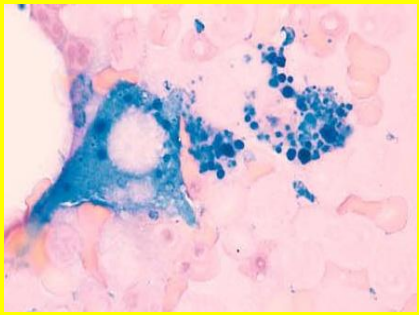

Peroxidasová reakce (benzidine/ diaminobenzidine +H_2O_2) = **neutrofily, eosinofily**

Leukocytová ALP (naphtyl fosfát + veronal sodný + variamine blue salt B) **= neutrofily (znak vyzrálých buněk)**

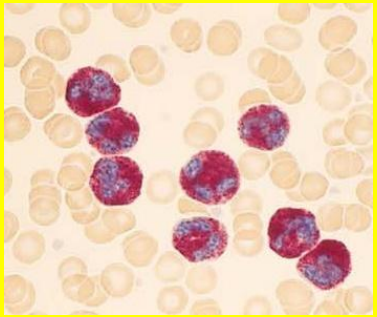

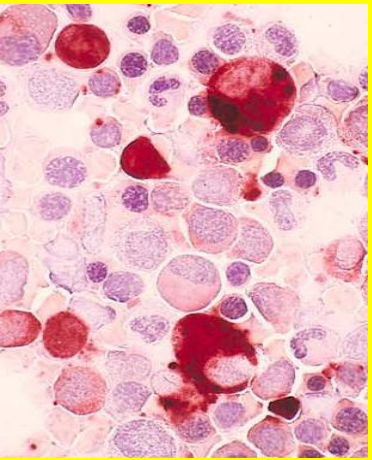

Neutrální esterasa v makrofázích (naftyl acetát)

Naftol AS-D chloracetát esterasa (CE) = neutrofily (+), eosinofily (-)

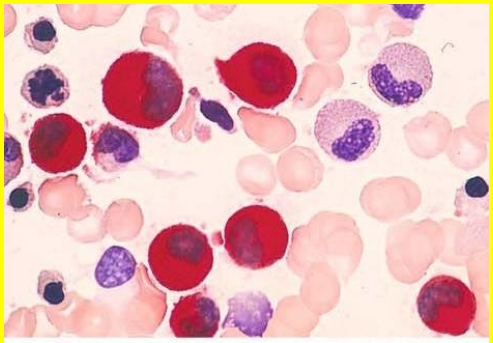

A slovo závěrem…

Zdraví

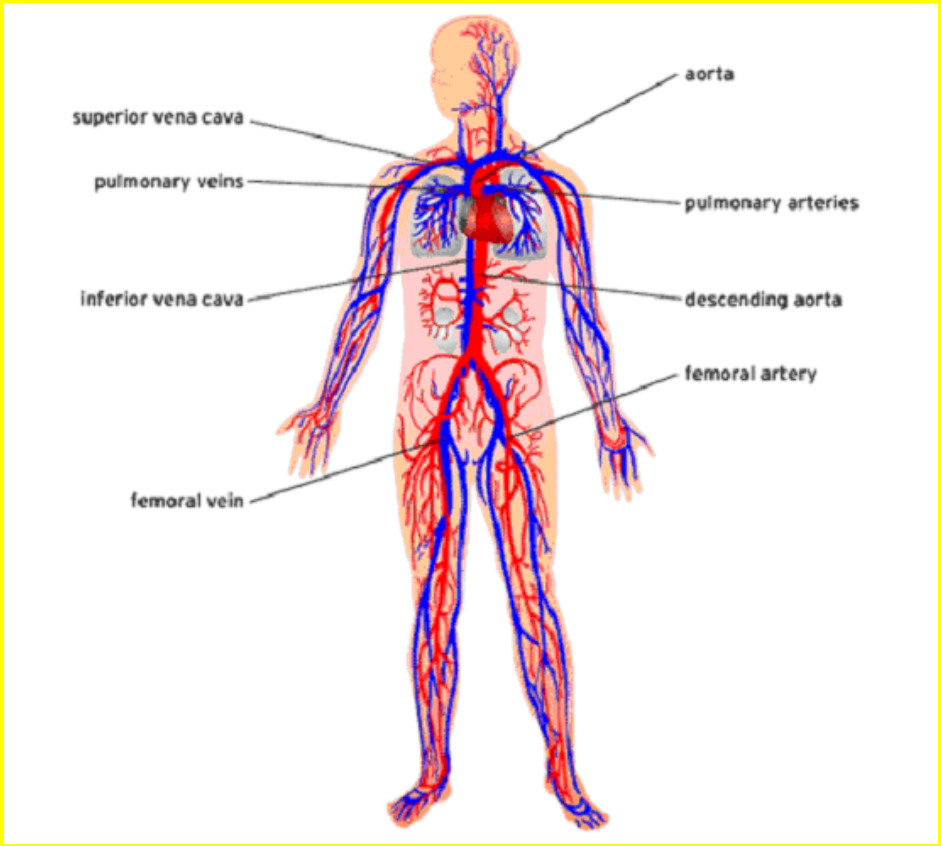

Nemoc

Porozumět Hematologii = správně diagnostikovat